

The use of ecotourism as an approach in urban tourism with Meta-Synthesis method

Mehdi Hesam¹

¹- Faculty Member, Department of Geography and urban planing, University of guilan, rasht, Iran. **E-mail:** mhesam@guilan.ac.ir

Article Info

ABSTRACT

Article type:

Research Article

Article history:

Received: *15 August 2023*

Revised: *12 November 2023*

Accepted: *11 February 2024*

Published online: *20 March 2024*

Keywords:

Tourism,

Ecotourism,

Urban Tourism,

Urban Ecotourism,

Meta-Synthesis.

Introduction: The use of ecotourism as an approach in urban tourism for sustainable development with an emphasis on environmental protection, tourist education, assistance to the local economy and citizen participation. Although the use of this approach shows contradictions within itself, the necessity of reducing the negative effects of tourism has caused attention to it in various scientific and practical dimensions.

Data and Method: The research method is qualitative and based on the seven-step metacombination method of Sandelowski, Barroso & Voils, which was carried out using Maxqda software.

Results: The findings of this research show that despite the fact that the term urban ecotourism creates a conflicting concept, it should be taken into consideration due to its many and excellent benefits that can lead to the goal of sustainable development.

Conclusion: The research results indicate that having an ecotourism approach in urban tourism in physical, managerial, cultural, social, economic and environmental categories helps the sustainability of cities.

Cite this article: Hesam, Mehdi. (2024). The use of ecotourism as an approach in urban tourism with Meta-Synthesis method. *Urban Social Geography*, 11 (1), 1-17. <http://doi.org/10.22103/JUSG.2024.2114>

© The Author(s).

Publisher: *Shahid Bahonar University of Kerman.*

DOI: <http://doi.org/10.22103/JUSG.2024.2114>

¹- **Corresponding Author:** Hesam, M., Department of Geography and urban planing, University of guilan, rasht, Iran. mhesam@guilan.ac.ir (+98) 01333690274

English Extended Abstract

Introduction

The development of tourism has various effects, which can generally be divided into economic, environmental and socio-cultural effects and consequences, which of course can be positive or negative depending on the context and conditions of the society. Ecotourism is a new and different form of nature travel and adventure that seeks to protect the local natural and cultural heritage by improving the well-being of the local community. Ecotourism has shown that it can act as a strong force to restore the environment and reduce poverty. Ecotourism can be a suitable policy to achieve sustainable development goals. Access to sustainable development in all geographical areas is also one of the hopes of planners. One of these spaces are cities, considering that cities are both the origin and the main destination of tourists, achieving sustainable development in the field of tourism becomes more important. Urban environments are important in the tourism industry from two points of view, on the one hand, urban centers are considered as the origin of tourist trips in terms of population concentration in them and the pressures and fatigue caused by work and activity, and on the other hand Some other cities are also considered as tourist travel destinations due to the possibility of economic, political and communication activities, leisure and historical and tourist attractions. Therefore, one should try to increase the positive effects and at the same time reduce the negative effects. This doubles the need to expand the ecotourism approach to urban tourism.

Data and Method

The research method is qualitative and based on Sandelowski, Barroso and Voils' seven-step Meta-Synthesis method, which was carried out using Maxqda software. Meta-synthesis is one of the types of meta-study qualitative method that helps to build scientific theories by examining the findings of related researches and creating more general concepts by integrating the findings of past researches. Meta-synthesis is a method similar to meta-analysis in order to integrate several studies with each other and obtain summary and interpretative findings from all studies. The difference between meta-synthesis and meta-analysis is that meta-analysis is a quantitative approach that relies on the use of quantitative data and statistical analysis, but meta-synthesis is based on qualitative data and the integration of the results of qualitative studies. In this research, Sandlovski and Barso's Meta-Synthesis method has the following steps: 1) Setting the research question; 2) Systematic review of theoretical foundations of research; 3) searching and selecting suitable texts; 4) extracting information from texts; 5) analysis and combination of findings; 6) quality control; 7) Presentation of the findings has been used.

Results

The preliminary findings of the research, obtained through the construction of subclasses with the help of Meta-Synthesis method, show that the number of 142 primary codes about the application of the ecotourism approach in urban tourism have been obtained from the study of theoretical foundations, which are divided into 36 broad categories and six core categories. physical, managerial, cultural, social, economic and environmental.

In general, traditional ecotourism considers ecotourism as a type of tourism that occurs only in the natural areas of the earth. But gradually, as ecotourism has become an approach, it can be used in urban areas as well. Because, on the one hand, cities have been chosen based on nature, and on the other hand, all the principles of ecotourism can be implemented in cities and used for sustainable urban development. As

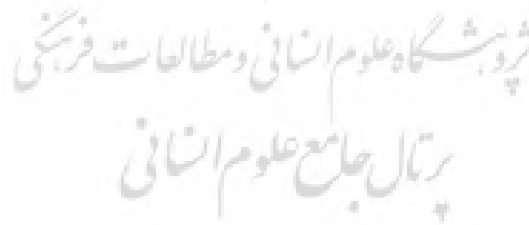
English Extended Abstract

---

mentioned, urban ecotourism is a trip that is accompanied by the protection of the urban environment. Of course, the protection of cultural heritage has also been considered. In addition, maximizing local benefits and involving the local community as owners, investors, hosts and guides as well as educating visitors and residents in environmental issues, heritage resources, and sustainability should also be considered.

Conclusion

Ecotourism has been considered as an approach that can cause sustainable development. It should be accepted that in tourism, attention to the economic aspect and the benefits derived from it have always been emphasized more, of course, the nature of capitalism is also in maximum productivity, profit and benefit. Therefore, tourism as an industry has had negative consequences that are so obvious that no one can call this sector a smoke-free industry. According to this interpretation, it is necessary to adopt an approach based on sustainable development on all sectors and aspects of tourism that can maximize the positive effects and minimize the negative effects. According to the mentioned topics, it should be accepted that ecotourism, instead of being one of the types of tourism, should be considered as the transcendental aspect of tourism with the identity of the approach, which can be extended to all types of tourism. Accepting this issue helps us to act in a more sustainable way on the way to development and while using and enjoying tourist attractions, preserve them for future generations.

کاربست بومگردی به عنوان رویکرد در گردشگری شهری با روش فرا ترکیب

✉ مهدی حسام^۱

^۱ - عضو هیات علمی گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه گیلان، رشت، ایران. رایانامه: mhesam@guilan.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
<p>نوع مقاله: مقاله پژوهشی</p> <p>تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۵/۲۴</p> <p>تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۰۸/۲۱</p> <p>تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۱/۲۲</p> <p>تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۰۱/۰۱</p> <p>کلیدواژه‌ها: گردشگری، بوم گردی، گردشگری شهری، بومگردی شهری، روش فرا ترکیب.</p>	<p>مقدمه: کاربرت بومگردی به عنوان رویکرد در گردشگری شهری در جهت توسعه پایدار و با تاکید بر حفاظت از محیط زیست، آموزش گردشگران، کمک به اقتصاد محلی و مشارکت شهروندان می‌باشد. گرچه استفاده از این رویکرد تضادهایی را در درون خود نشان می‌دهد اما ضرورت کاهش اثرات منفی گردشگری سبب توجه به آن در ابعاد مختلف علمی و عملی شده است.</p> <p>داده و روش: روش پژوهش از نوع کیفی و مبتنی بر روش فرا ترکیب هفت مرحله‌ای سندلوسکی، باروسو و وویلس بوده که با استفاده از نرم‌افزار مکس کیودا انجام شده است.</p> <p>یافته‌ها: یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد که علی‌رغم اینکه اصطلاح بومگردی شهری یک مفهوم تضاد و طباق را به وجود می‌آورد، اما به علت داشتن مزایای بسیار زیاد و متعالی که می‌تواند برای رسیدن به هدف توسعه پایدار راهگشا باشد، باید مورد توجه قرار گیرد.</p> <p>نتیجه‌گیری: نتایج پژوهش حاکی از این است که داشتن رویکرد بومگردی در گردشگری شهری در مقوله‌های کالبدی، مدیریتی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و محیط‌زیستی به پایداری شهرها کمک می‌نماید.</p>

استاد: حسام، مهدی (۱۴۰۳). کاربرت بومگردی به عنوان رویکرد در گردشگری شهری با روش فرا ترکیب. *جغرافیای اجتماعی شهری*، ۱۱ (۱)، ۱-۱۷. DOI: [10.22103/JUSG.2024.2114](https://doi.org/10.22103/JUSG.2024.2114)

<http://doi.org/10.22103/JUSG.2024.2114>

© نویسندهگان.

ناشر: دانشگاه شهید باهنر کرمان.

DOI: <http://doi.org/10.22103/JUSG.2024.2114>

مقدمه

نواحی شهرها و روستاها داشته باشد، از آن به عنوان امیدبخش‌ترین راهبرد توسعه کشورهای جهان سوم یاد می‌شود (Shams, Hosseini & Khorshidian, 2016). بنابراین توسعه گردشگری اثرات گوناگونی به همراه دارد که به‌طور کلی توان آن‌ها را به اثرات و پیامدهای اقتصادی، محیطی و اجتماعی - فرهنگی تقسیم کرد که البته بسته به بافت و شرایط جامعه می‌تواند مثبت یا منفی باشد (Ghanbari, Dehghan, Miraki Anari, 2016). سرعت سریع توسعه گردشگری در سرتاسر جهان باعث آسیب‌های جدی بخصوص در حوزه محیط‌زیستی می‌شود. در این راستا با توجه به اثرات منفی گردشگری در چند دهه گذشته، گردشگری توده‌ای به‌عنوان عامل تخریب محیط‌زیست و ساختارهای فرهنگی و اجتماعی جوامع بومی، مورد انتقاد قرار گرفته و برای تغییر این وضع، مفاهیمی از جمله بومگردی مطرح شده است (Rezvani, 2007). بنابراین رشد سریع گردشگری انبوه و اثرات منفی محیط‌زیستی آن، منجر به افزایش گرایش‌ها به سمت بومگردی شده است (Sriarkarin & Lee, 2018). بومگردی، شکل جدید و متفاوتی از مسافرت طبیعی و ماجراجویی است که حفاظت از میراث طبیعی و فرهنگی محلی را از طریق بهبود رفاه جامعه محلی دنبال می‌کند (Serra, 2007). بومگردی نشان داده است که می‌تواند به‌عنوان یک نیروی قوی برای احیاء محیط‌زیست و کاهش فقر عمل نماید (Blangy & Mehta, 2006; Kry, 2010). بومگردی می‌تواند سیاستی مناسب برای دستیابی به اهداف توسعه پایدار باشد. دسترسی به توسعه پایدار در همه فضاهای جغرافیایی نیز از آمال برنامه ریزان می‌باشد. یکی از این فضاها شهرها می‌باشند که با توجه به اینکه شهرها هم مبدأ و هم مقصد اصلی گردشگران محسوب می‌شوند، رسیدن به توسعه پایدار در حوزه گردشگری اهمیتی مضاعف می‌یابد.

مناطق شهری در دسته مقاصد قرار می‌گیرند که کمترین زمان موردنیاز برای سفر را در بین سایر مقاصد گردشگری به خود اختصاص می‌دهند. شهرها به‌عنوان مقصد گردشگری، دارای عملکرد چندمنظوره هستند؛ آن‌ها به‌عنوان دروازه ورودی به کشور، مراکز اقامت و مبدأ سفر به روستاها و مقاصد مجاور خود هستند (Noorbakhsh, SM and Akbarpour saraskanroud, 2008). شهرها دارای جاذبه‌ها و تأسیسات گردشگری فراوان و غنی هستند که در پیدایش و توسعه آن‌ها نقش اساسی ایفا می‌کنند. امروزه گردشگری برای بسیاری از مدیران و مسئولان شهری به‌صورت یک امر اقتصادی با اهمیت درآمده است که مستلزم ارزیابی صحنه رقابت، تعریف و تعیین هدف‌ها، آمایش و ایجاد ساختار مناسب و تجارتي فرآورده‌های گردشگری شهری است (Qalibaf & Shabanifard, 2011).

گردشگری شهری به‌عنوان جنبه نسبتاً جدیدی از مطالعات گردشگری با موضوعات متعددی درگیر است که خود ناشی از گرایش روزافزون شهرها در جهت افزایش گردشگران ورودی و تلاش مدیران برای فراهم کردن شرایط محیطی و انسانی مناسب برای گسترش آن است. محیط‌های شهری از دو نظر در صنعت گردشگری اهمیت دارند، از یک‌سو کانون‌های شهری به لحاظ تمرکز جمعیت در آن‌ها و فشارها و خستگی‌های ناشی از کار و فعالیت، به‌عنوان مبدأ مسافرت‌های گردشگری محسوب می‌شوند و از سوی دیگر بعضی از شهرها به علت امکان فعالیت‌های اقتصادی، سیاسی و ارتباطی، فراغتی و جاذبه‌های تاریخی و گردشگری به‌عنوان مقصد مسافرت‌های گردشگری نیز به شمار می‌آیند (Movahed and Dolatshah, 2011). بنابراین باید سعی شود که اثرات مثبت افزایش یابد و درعین حال از اثرات منفی کاسته شود. این امر ضرورت بسط رویکرد بومگردی را به عرصه گردشگری شهری مضاعف می‌نماید.

پیشینه نظری

با رشد و توسعه صنعت گردشگری در دهه ۱۹۶۰ به بعد، اهمیت حفاظت و حمایت از منابع طبیعی به منزله نگاه ضروری خود را نشان داد (Sabbaghi & Tabibian, 2015). از این رو بومگردی به عنوان رویکردی که می‌تواند رابطه بین گردشگری و طبیعت را تنظیم نماید، مطرح شده است (Weaver & Lawton, 2007). در بوم گردی بازدید از

مناطق بکر طبیعی به نحوی است که با محافظت از اکوسیستم، به شأن جوامع محلی نیز احترام و توجه شود (Ricklefs, 2001). بین منابع طبیعی، جاذبه محلی و گردشگران توازن برقرار می‌گردد و در نهایت علاوه بر بهره‌مندی از محیط‌زیست، به پایداری آن نیز کمک می‌رساند (Escap, 2003). در نظریه‌ها و دیدگاه‌های مربوط به بوم گردی، طبقه‌بندی‌های مختلفی از بوم گردی صورت داده شده است. کاسلر، بوم گردان را در سه دسته بوم‌گردهای آزاد، بوم‌گردهای سازمان‌یافته و گروه‌های علمی و دانشگاهی، طبقه‌بندی کرده است (Kusler, 1991). لیندبرگ، نیز طبقه‌بندی دیگری را ارائه داده است. وی بوم‌گردها را با توجه به میزان وقتی که به سفر اختصاص می‌دهند، انتظاری که از سفر دارند و وسیله‌ای که با آن سفر می‌کنند در چهار دسته محققان علمی و آموزشی، مسافران منفرد علاقه‌مند به حفاظت و فرهنگ و محیط‌زیست، افراد علاقه‌مند به سفرهای غیرمعمول و افراد با بازدیدهای اتفاقی و گذری از جاذبه‌ها، طبقه‌بندی کرده است (Lindberg, 1991). در همه این موارد از بومگردی، توسعه آن وابسته به مشارکت جامعه محلی و حمایت آن از جامعه محلی می‌باشد (Pornprasit & Rurkkhum, 2019؛ Yoon, Gursoy, & Chen, 2011). بنابراین، بومگردی فراتر از لذت گردشگران، به دنبال رفاه جوامع محلی است. همچنین بومگردی به دنبال توسعه پایدار است؛ یعنی توسعه فعلی بدن تأثیرات منفی بر آینده. این امر بدون در نظر گرفتن دیدگاه‌ها و حمایت‌های جامعه محلی نمی‌تواند موفق باشد (Quezada-Sarmiento, Macas-Romero, Román & Martin, 2018). با توجه به مباحث مطرح شده در بومگردی مسافرت به مناطق طبیعی که همراه با احساس مسئولیت باشد و موجب بهبود سطح زندگی مردم محلی و حفظ محیط‌زیست شود، اهمیت دارد (Hvenegaard, 1994). از این رو چهار ویژگی اساسی بومگردی عبارت‌اند از:

- ۱- بر جای نهادن آثار مثبت در زمینه حفاظت از محیط‌زیست و ارتقای کیفیت مدیریت آن؛
- ۲- داشتن حداقل آثار منفی برای محیط‌زیست و جوامع محلی؛
- ۳- به حداکثر رساندن مشارکت مردم محلی در تصمیم‌گیری‌های مربوط به فعالیت‌های گردشگری؛
- ۴- تدارک فرصت‌های مناسب برای مردم محلی و دست‌اندرکاران گردشگری برای ارتقای بهره‌وری و چگونگی پایداری آن (پاپلی یزدی و سقایی، ۱۳۸۵؛ The Ecotourism International, 2015).

بنابراین داشتن این چهار شرط، باعث می‌شود رویکرد بومگردی به گردشگری بسط پیدا نماید. بومگردی با بسیج امکانات محلی و ایجاد انگیزش در گردشگران سبب توسعه پایدار می‌شود. بومگردی پای گردشگران پولدار را به دورترین و محروم‌ترین نقاط کشانده و این خود نوعی توزیع عادلانه پول و ثروت از مرکز به پیرامون است و باعث می‌شود که تأسیسات گردشگری و زیرساخت‌های جلب گردشگر در پراکنده‌ترین و منزوی‌ترین نقاط دنیا ایجاد گردد. تبدیل شدن این مراکز به کانون‌های جمعیتی و اشتغال موجب ایجاد نوعی عدالت اجتماعی در توسعه مناطق و ایجاد تعادل‌های منطقه‌ای شده است. به عبارت دیگر بومگردی، توسعه توأم با عدالت اجتماعی و عدالت جغرافیایی را در بر دارد (پاپلی یزدی و سقایی، ۱۳۸۵). در فعالیت‌های بومگردی، اصول زیر باید مورد توجه قرار گیرد:

- ۱- کاهش اثرات منفی اجتماعی، فیزیکی و غیره
- ۲- افزایش آگاهی و احترام زیست‌محیطی و فرهنگی
- ۳- فراهم آوردن تجربیات مثبت برای گردشگران و میزبان‌ها
- ۴- ایجاد منافع مستقیم مالی برای حفاظت
- ۵- تولید مزایای مالی برای ساکنان و بخش خصوصی
- ۶- ارائه تفسیری به‌یادماندنی برای بازدیدکنندگان
- ۷- طراحی، ساخت و بهره‌برداری از تأسیسات کم اثر
- ۸- رعایت حقوق مردم محلی
- ۹- توانمندسازی جوامع محلی (انجمن بین‌المللی بومگردی، ۲۰۱۵).

اصول اساسی بومگردی بر سه اصل پایداری اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی و محیط‌زیستی استوار است که در هسته آن تأکید بر آموزش و یادگیری، مدیریت و همچنین طبیعت‌گردی وجود دارد (Blamey, 2001; Fennell, 1999).

نخست: طبیعت‌گردی

در دیدگاه بومگردی کلاسیک، بوم‌گردی صرفاً در مناطق طبیعی رخ می‌دهد و البته تأثیرگذار بر روی تاریخ و فرهنگ ناحیه متأثر از خود نیز بوده که می‌تواند به جاذبه‌ای جانبی قلمداد گردد. بومگردی امکان دارد کل یک اکوسیستم را در بر گیرد (مانند جنگل‌های هیرکانی) یا صرفاً یک جاذبه خاص طبیعی (مانند سوسن چلچراغ) (Fennell & Weaver, 2008).

دوم: فرصت‌های یادگیری

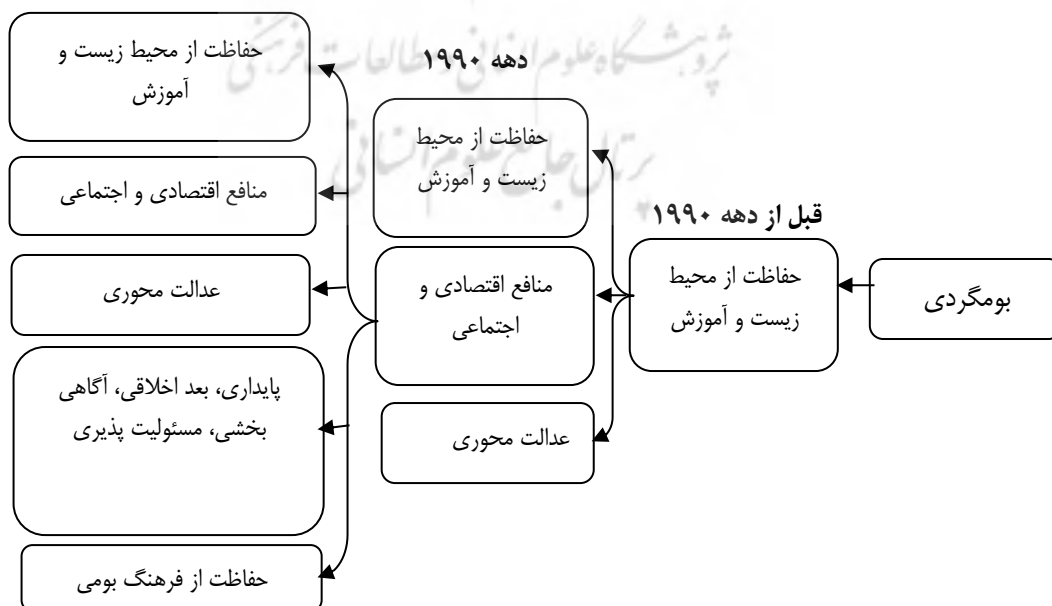
بومگردی با به وجود آوردن شرایط یادگیری در محل باید حداقل رضایت در بازدیدکنندگان را ایجاد و به ارتقاء درک از طبیعت و فرهنگ کمک نماید. البته در سطح عمیق‌تر تفسیر یک اثر تحولی را بر بومگردی ایجاد می‌کند که باعث پایداری آنان به اخلاق محیط‌زیستی می‌شود (Fennell, 1999; Orams, 1997).

سوم: مدیریت بومگردی

سوم و بحث‌برانگیزترین قسمت، نحوه مدیریت بومگردی است که باید به شکلی انجام پذیرد که منجر به پایداری گردد. در اهمیت و متعالی بودن بحث پایداری شکی نیست؛ اما اینکه ما چقدر و در چه جنبه‌ای به پایداری رسیدیم بسیار مشکل است. بنابراین شاخص‌ها باید تعریف و آستانه‌های هر جنبه از پایداری باید مشخص شوند (Fennell & Weaver, 2008).

البته مفهوم بومگردی در طی زمان به تکامل رسیده است. چنانچه قبل از دهه ۱۹۹۰ مفهوم بومگردی تنها بر حفاظت از محیط‌زیست تکیه می‌کرد و بعد از دهه ۲۰۰۰ میلادی است که بومگردی ابعاد وسیعی همچون آموزش، عدالت محوری، منافع اقتصادی و اجتماعی، توجه به بعد اخلاقی، مسئولیت‌پذیری و حفاظت از فرهنگ بومی علاوه بر حفاظت از محیط‌زیست را مشمول خود نموده است.

بعد از دهه ۲۰۰۰

شکل ۱- تکامل رویکرد بومگردی (Cobbinah, 2015)

البته اکوسیستم‌های طبیعی دارای اثرات مثبت بسیاری بر شهرها می‌باشند. سیستم‌های زیرساخت طبیعی، فراهم‌کننده نیازهای اولیه شهرها با عناصر طبیعی لازم برای بقا نظیر آب‌وهوا و فضای سبز و جریان باد مناسب و تعدیل شرایط محیطی در شهر به شمار می‌روند و از این منظر اندام‌ها، شریان‌های زندگی و سیستم‌های حیاتی برای زیست شهر محسوب می‌شوند. اما بسیاری از این زیرساخت‌های طبیعی که دارای ارزش‌های مکانی و طبیعی بسیار بالایی در شهر هستند در اثر بی‌توجهی‌ها و تصمیم‌سازی‌های غیر کارشناسانه که غالباً برای حل مشکلات آبی و کسب منافع کوتاه‌مدت شهروندان صورت می‌گیرد و یا سودجویی‌ها و سوداگری‌های گروه‌های فعال اقتصادی ذینفع در عرصه توسعه و ساخت‌وساز و یا عدم حفاظت و بازسازی در معرض تخریب، تغییر شکل و یا نابودی قرار می‌گیرند. در دنیا، شهرهایی که به این زیرساخت‌ها و سرمایه‌های طبیعی توجه کرده و آن‌ها را به‌درستی و با شیوه‌های کارشناسی و بر مبنای منافع بین نسلی (و نه فقط نسل حاضر) مورد شناخت، مرمت، بازسازی و استفاده قرار داده‌اند، امروزه دارای کیفیت زندگی بسیار بالایی هستند و مزیت‌های محیط زیستی آن‌ها باعث شده تا سالیانه سرمایه‌های عظیم داخلی و خارجی به آن‌ها وارد شده و رونق اقتصادی را به همراه بیاورد (Masnavi, 2011). در این زمینه به سیل عظیم گردشگران و بومگردان می‌توان اشاره نمود.

از سوی دیگر بومگردی بسیاری از فضاهای جغرافیایی را تحت تأثیر خود قرار داده و الگوهای فضایی جدید را در نواحی مختلف شهرها و طبیعت‌های بکر با چشم اندازه‌ای زیبا در پیرامون شهرها به وجود آورده است. فضاهای حاشیه‌ای شهرها به دلیل بعد زمانی و فضایی کوتاه جایگاه بالایی دارند و زمینه‌ساز گذران اوقات فراغت و سرگرمی محسوب می‌شوند (Mafi and Saqaei, 2013) و درعین‌حال افزایش تعداد گردشگران نیز به گسترش خدمات و تسهیلات و افزایش درآمد و سطح اشتغال می‌انجامد (Fleischer, 2005). امروزه مقوله پایداری در برنامه‌ریزی شهری از مهم‌ترین مفاهیمی است که نمی‌توان بدان بی‌اعتنا بود و درواقع می‌توان گفت که هر موضوعی در شهر باید از صافی مفهوم توسعه پایدار بگذرد تا از مقبولیت صاحب‌نظران شهری برخوردار شود. گردشگری شهری نیز از این امر مستثنا نیست و حتی با توجه به درگیری با ابعاد مختلف اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، محیطی و ... در شهرها نیازمند توجهی اساسی است. این مهم باعث شده است که مفهوم گردشگری شهری پایدار از ادبیات وسیعی در مطالعات مربوطه برخوردار است. از این رو می‌توان مدیریت گردشگری پایدار را به‌منزله نمادی از هویت فرهنگی، طبیعی، انسانی به شمار آورد (Taghvaie & Safarabadi, 2011) که در پی آن، اثرات منفی گردشگری را به حداقل ممکن رساند. در راه رسیدن به هدف توسعه پایدار گردشگری در نواحی شهری است که رویکرد بومگردی می‌تواند به این هدف کمک نماید. در حقیقت رویکرد بومگردی در راستا و منطبق بر توسعه پایدار عمل می‌کند.

البته در اکولوژی شهری نیز که ۱۰ اصل دارد، بر حفظ محیط‌زیست و کاربری‌های طبیعی در شهرها تأکید شده است. برخی از این اصول عبارت‌اند از: بازنگری اولویت‌های کاربری اراضی به‌منظور ایجاد جوامع متنوع، سبز، سالم با کاربری‌های مختلط؛ احیای محیط‌های شهری صدمه‌دیده مانند مرداب‌ها و کوهستان‌ها؛ حمایت از کشاورزی محلی، طرح ایجاد فضای سبز شهری و باغشهرها؛ بالا بردن آگاهی‌های محیط‌زیستی و غیره (Roseland, 1997). بنابراین حفظ فضاها طبیعی و حتی گسترش آن‌ها می‌تواند سبب توسعه بومگردی در مناطق شهری گردد.

به‌صورت کلی بومگردی از دیدگاه سنتی شکل یا نوعی از گردشگری بوده که به رویکرد در گردشگری بودن تغییر یافته است (ویور، ۲۰۰۸). این تغییر باعث شده است که همه زیر بخش‌های گردشگری بتوانند از مزایای نهفته در رویکرد بومگردی بهره‌مند شوند. یکی از این زیر بخش‌ها شهرها هستند که با توجه به اهمیت محدودیت‌های توسعه در نواحی شهری، به تدریج ضرورت توجه به مقوله بومگردی شهری افزایش پیدا کرده است (Gibson, Dodd, Joppe, & Jamieson, 2003; Higham & Luck, 2002). البته بومگردی شهری

هنوز رویکردی نوظهور بوده و محتوای آن کاملاً مشخص نشده است (Lawton & Weaver, 2001). وو، واگ و هو^۱ (۲۰۱۰) اظهار می‌کنند که بومگردی شهری اولین بار توسط شرکت بلک استون در سال ۱۹۹۶ پیشنهاد شد. بر طبق تعریفی که کنفرانس بومگردی شهری در سال ۲۰۰۴ ارائه داده است، بومگردی شهری عبارت است از سفری که همراه با حفاظت از محیط‌زیست شهری باشد. البته حفاظت از میراث فرهنگی نیز مورد توجه بوده است. علاوه بر این دو مورد اساسی، موارد زیر نیز باید مورد توجه قرار گیرد:

مناظر طبیعی، تنوع زیستی و فرهنگ‌های بومی؛
به حداکثر رساندن منافع محلی و درگیر کردن جامعه محلی به‌عنوان صاحبان، سرمایه‌گذاران، میزبان‌ها و راهنماها
آموزش بازدیدکنندگان و ساکنان در مسائل زیست‌محیطی، منابع میراث، پایداری و کاهش ردپای اکولوژیکی ما (Urban Ecotourism Declaration, 2006)

همان‌طور که دیده می‌شود بومگردی شهری بسیار شبیه به بومگردی سنتی بوده و اصول اساسی آن‌ها تقریباً یکی است. همچنین مرز بین بومگردی شهری و گردشگری شهری بسیار با هم همپوشانی دارد که البته در این مسئله تفاوت‌های اساسی بین این دو مفهوم موجود دارد (Wu, Wang and Ho, 2010).

شکل ۲- مدل بومگردی شهری

(Wu, Wang and Ho, 2010).

از این رو رویکرد بومگردی شهری می‌تواند به‌منزله یک ابزار کنترل و حفاظت از منابع مطرح گردد که در راستای توسعه پایدار می‌باشد (Sabbaghi & Tabibian, 2015). خلاصه این رویکرد را می‌توان در متن بیانیه پایانی کنفرانس بومگردی شهری در سال ۲۰۰۴، یافت که بومگردی شهری را «فرصتی پیش رو برای حفاظت از تنوع محیط‌زیست و جوامع بشری که منتج به اشتغال‌زایی و ارتقای کیفیت زندگی (در یک محیط شهری)» می‌داند (اعلامیه بومگردی شهری، ۲۰۰۴). بنابراین شکل زیر را می‌توان برگرفته از نظریات مطرح در حوزه بومگردی شهری پیشنهاد داد:

1. Wu, Wang and Ho

شکل ۳- بومگردی شهری
(Sabbaghi & Tabibian, 2015)

پیشینه عملی

تاکنون پژوهش‌هایی اندکی در رابطه با بومگردی شهری انجام شده است. به‌عنوان مثال صباغی و طیبیان (۱۳۹۴) در مقاله‌ای با عنوان بررسی چالش نظری و تبیین انگاره بومگردی شهری با بررسی نظری مفاهیم توسعه پایدار و بومگردی به تبیین بومگردی شهری پرداختند. هیگام و لوک (۲۰۲۲)، در مقاله‌ای با عنوان بومگردی شهری به بررسی توسعه بومگردی در نیوزلند و بیان محدودیت‌هایی پرداختند که تعاریف بومگردی برای این قبیل توسعه‌ها دارد. آن‌ها در این مقاله به بیان اشتراکات و اختلاف‌نظرها در حوزه بومگردی پرداخته و سه نمونه اجرایی سعی نمودند که قابلیت بومگردی در فضاهای شهری را اثبات نمایند. البته تأکید آن‌ها بر روی اراضی از شهر است که طبیعی بوده و یا درجه‌ای از طبیعی بودن را دارند و یا اینکه قبلاً مورد مداخله انسانی قرار گرفته و در حال حاضر تغییر کاربری طبیعی داده‌اند. مثلاً از کاربری صنعتی به فضای سبز تغییر یافته‌اند. وو (۲۰۱۰)، در مقاله‌ای با عنوان بومگردی شهری، به ارزیابی با استفاده از مدل فازی به رفع ابهامات در خصوص گردشگری شهری پرداخت. یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد که بومگردی شهری در تحقق اهداف شاخص‌های اقتصادی موفقیت کمتری نسبت به شاخص‌های اجتماعی و محیطی در منطقه مورد مطالعه یعنی تایوان کسب نموده است. بنابراین او اثبات نمود که بومگردی شهری توانسته است به کاهش اثرات منفی توسعه منجر شود. بنابراین نباید دیدگاه سلبی به موضوع بومگردی شهری داشت زیرا این موضوع به‌صورت فازی عملاً در شهرها وجود خارجی دارد. حال ممکن است به‌صورت کامل در همه مقصدهای شهری قابل مشاهده نباشد ولی به‌صورت طیفی از وجود خیلی زیاد تا خیلی کم قابل ره‌گیری می‌باشد. اوکیچ (۲۰۰۹)، در مقاله‌ای به بررسی بومگردی شهری در سه شهر کشور کنیا پرداخته و به این نتیجه رسیده است که بومگردی می‌تواند جایگاه شهرها را در زمینه عرضه و تقاضای گردشگری در راستای توسعه پایدار تقویت نماید. گییسون (۲۰۰۳)، در مقاله‌ای با عنوان بومگردی در شهر به طرح‌ریزی استفاده از بومگردی در شهرها پرداختند. در این مقاله از انجمن گردشگری سبز تورنتو^۱ نام برده شده که این گروه ایده بومگردی در محدوده شهر را مطرح نموده است. هدف اساسی این تحقیق نیز موارد کاربست رویکرد بومگردی در گردشگری شهری می‌باشد که باعث لذت بردن و درک ارزش‌های طبیعت شهر و منابع فرهنگی آن در عین حفظ و پایداری جنبه‌های اقتصادی، اجتماعی، محیط‌زیستی و فرهنگی شهرها می‌شود. چیرگیون و هاگس (۱۹۹۷)، در

¹. Green Tourism Association (GTA)

تحقیقی به مقایسه عرصه‌های غیرطبیعی و مناطق طبیعی از نظر طبیعت گردها پرداخته و اثبات می‌کنند که با مدیریت اراضی اصلاح شده می‌توان فرصت‌های خوبی را برای بازدیدکنندگان رقم زد.

داده‌ها و روش‌شناسی

روش پژوهش از نوع کیفی و مبتنی بر روش فرا ترکیب هفت مرحله‌ای سندلوسکی، باروسو و وویلس است (Sandelowski, Barroso & Voils, 2007) که با استفاده از نرم‌افزار مکس کیودا ۱۱ انجام شده است. فرا ترکیب، یکی از انواع روش کیفی فرا مطالعه است که از طریق بررسی یافته‌های پژوهش‌های مرتبط و ایجاد مفاهیم کلی‌تر از طریق یکپارچه‌سازی یافته‌های پژوهش‌های گذشته به ساخت نظریه‌های علمی کمک می‌کند (Kamali, 2017). فرا ترکیب، روشی مشابه فرا تحلیل به منظور یکپارچه‌سازی چندین مطالعه با یکدیگر و دستیابی به یافته‌های تجمیعی و تفسیری از مجموع مطالعات می‌باشد. تفاوت فرا ترکیب با فرا تحلیل در این است که فرا تحلیل، رویکردی کمی است که بر استفاده از داده‌های کمی و تحلیل آماری تکیه دارد اما فرا ترکیب بر داده‌های کیفی و یکپارچه‌سازی نتایج مطالعات کیفی استوار است (Manian & ronaghi, 2015). در این پژوهش از روش فرا ترکیب سندلوسکی و باروسو دارای گام‌های: (۱) تنظیم سؤال پژوهش؛ (۲) مرور نظام‌مند مبانی نظری پژوهش؛ (۳) جستجو و انتخاب متون مناسب؛ (۴) استخراج اطلاعات از متون؛ (۵) تجزیه و تحلیل و ترکیب یافته‌ها؛ (۶) کنترل کیفیت؛ (۷) ارائه یافته‌ها (Rahmani et al, 2018) استفاده شده است.

جدول ۱- مراحل اجرای فرا ترکیب در پژوهش حاضر

مرحله	نحوه اجرا
تنظیم پرسش تحقیق	کاربست رویکرد بومگردی در گردشگری شهری شامل چه مواردی می‌باشد؟
بررسی نظام‌اند متون حول محور پرسش پژوهش	مرور مبانی نظری مرتبط با بومگردی
جستجو و انتخاب متون مناسب	محدودسازی متون استخراج شده بر اساس بومگردی شهری
استخراج اطلاعات از متون و مصاحبه‌ها	کدگذاری اولیه از اطلاعات استخراج شده
ترکیب نتایج	ترکیب خرده طبقات، مقوله‌های گسترده و مقوله‌های هسته‌ای
کنترل	مصاحبه با افراد متخصص با در اختیار دادن کدها و مقوله‌ها
ارائه نتایج	نتایج بر اساس کدهای موردبررسی در شش مقوله هسته‌ای کالبدی، مدیریتی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و محیط‌زیستی ارائه گردیدند.

یافته‌ها

یافته‌های اولیه پژوهش که از طریق ساخت خرده طبقات به کمک روش فرا ترکیب حاصل شده است، نشان می‌دهد که تعداد ۱۴۲ کد اولیه درباره کاربرد بومگردی در گردشگری شهری از مطالعه مبانی نظری حاصل شده است که در ۳۶ مقوله گسترده و شش مقوله هسته‌ای کالبدی، مدیریتی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و محیط‌زیستی جای گرفته‌اند.

به صورت کلی بومگردی سنتی، بومگردی را نوعی از انواع گردشگری می‌داند که صرفاً در نواحی طبیعی زمین رخ می‌دهد. این موضوع بدان معناست که بومگردی باید در مناطقی توسعه یابد که از نظر طبیعی بکر باشد. اما همان‌طور که قبلاً اشاره شد، طبیعی بودن مناطق مختلف را می‌توان در طیفی از شدت کم تا زیاد بر اساس دخالت انسان در نظر گرفت. به عنوان مثال حتی مناطق دور افتاده جنگل‌های آمازون نیز تحت تأثیر باران‌های اسیدی هستند که سرمنشأ

انسانی دارند. اما به تدریج که بومگردی به یک رویکرد بدل شده است، می‌توان از آن در نواحی شهری نیز استفاده نمود. چرا که از سویی شهرها نیز بر بستر طبیعت مکان‌گزینی شده‌اند و از سویی دیگر تمامی اصول بومگردی را می‌توان در شهرها نیز پیاده نموده و در جهت توسعه پایدار شهری از آن بهره برد. همان‌طور که اشاره شد، بومگردی شهری عبارت است از سفری که همراه با حفاظت از محیط‌زیست شهری باشد. البته حفاظت از میراث فرهنگی نیز مورد توجه بوده است. گردشگری اساساً فعالیتی وابسته به محیط‌زیست است؛ باین‌حال در اکوتوریسم، به دلیل ماهیت وجودی آن، اهمیت محیط‌زیست دو چندان است و در نظر گرفتن ملاحظات محیط‌زیستی، اساساً واژه اکوتوریسم معنا نخواهد داشت. علاوه بر این باید به حداکثر رساندن منافع محلی و درگیر کردن جامعه محلی به‌عنوان صاحبان، سرمایه‌گذاران، میزبان‌ها و راهنماها و همچنین آموزش بازدیدکنندگان و ساکنان در مسائل زیست‌محیطی، منابع میراث، پایداری نیز توجه نمود. همان‌طور که دیده می‌شود بومگردی شهری بسیار شبیه به بومگردی سنتی بوده و اصول اساسی آن‌ها تقریباً یکی است. مفهوم بومگردی شهری به‌عنوان یکی از راه‌های پایدار نمودن گردشگری در مناطق شهری بر اساس حفظ محیط‌زیست، آموزش مردم محلی و گردشگران، حمایت از اقتصاد محلی و مشارکت جوامع محلی تعریف می‌شود. نکته قابل توجه در این زمینه توجه به رضایت گردشگران می‌باشد که از عناصر و ذینفعان اصلی سیستم گردشگری محسوب می‌شود. بنابراین بومگردی شهری مزایای بسیاری نسبت به بومگردی در مناطق دور افتاده‌تر دارد. این مزایا در زمینه اثرات محیط‌زیستی بسیار زیاد است. بومگردان شهری از زیرساخت‌ها و حمل‌ونقل‌های موجود استفاده می‌کنند. بنابراین نیازی به ایجاد زیرساخت‌هایی نیست که ارزش طبیعی مناطق دور افتاده را مورد تهدید قرار می‌دهد. همچنین احیاء مناطق طبیعی که بومگردی می‌تواند جاذبه‌ها و ارزش‌های مناطق طبیعی را احیا نماید و ضمن ارائه تجربیات بی‌نظیر بومگردی، کیفیت شهر را ارتقا دهد. این رویکرد می‌تواند زیستگاه‌هایی برای گونه‌های در معرض خطر ایجاد کند و از بازگرداندن گونه‌های منقرض شده حمایت نماید.

جدول ۲- موارد کاربرد بومگردی در گردشگری شهری

مقوله‌های هسته‌ای	مقوله‌های گسترده	خرده طبقات
کالبدی	امکانات محلی	تأسیسات گردشگری و زیرساخت‌های جلب گردشگر، بسیج امکانات محلی
	معماری	سازگار با سیمای طبیعی، سازگار با معماری بومی
	تأسیسات	کاهش اثرات منفی فیزیکی، طراحی و ساخت و بهره‌برداری از تأسیسات کم اثر
مدیریتی	عرضه گردشگری	افزایش عرضه گردشگری، تبدیل بیشتر منابع به جاذبه، تبدیل جاذبه‌ها به محصول
	هماهنگی	هماهنگی بین ذینفعان، کاهش تعارضات، همکاری در عین رقابت
	آینده‌نگری	توسعه فعلی بدن تأثیرات منفی بر آینده
	نظارت	به‌منزله یک ابزار کنترل و حفاظت از منابع، افزایش ابزارهای نظارتی
	مدیریت محلی	نحوه مدیریت بومگردی، ابزارهای مدیریت محلی، تأکید بر مدیریت
فرهنگی	برنامه‌ریزی	تدارک فرصت‌های مناسب برای دست‌اندرکاران گردشگری، سیاست‌های دولت، کوچک بودن، بومگردی شهری ابزاری برای برنامه‌ریزی
	اخلاق	توجه به بعد اخلاقی، رعایت اخلاق محیط‌زیستی
	فرهنگ بومی	درک ارزش‌های فرهنگی شهر، لذت از ارزش‌های فرهنگی شهر، افزایش آگاهی و احترام فرهنگی، حفاظت از میراث فرهنگی، حفاظت از فرهنگی محلی، ارتقاء فرهنگ‌های بومی
اجتماعی	پایداری فرهنگی	حفظ و پایداری جنبه‌های فرهنگی، پایداری اجتماعی
	رضایت گردشگران	فراهم آوردن تجربیات مثبت برای گردشگران، رضایت در بازدیدکنندگان، فراهم آوردن زمینه لذت‌های عمیق در گردشگران
	مشارکت راهنماها	لزوم ارائه تفسیر توسط راهنماهای گردشگری، درگیر کردن راهنماها در برنامه‌ریزی
آموزش گردشگران	ارائه تفسیری به‌یادماندنی برای بازدیدکنندگان، آگاهی دادن به میهمانان و بازدیدکنندگان، دارا بودن رویکردهای آموزشی در کلیه برنامه‌ها، مسئولیت‌پذیری	

مردم محلی	داشتن حداقل آثار منفی برای جوامع محلی، حداکثر تعامل با جامعه محلی، به کارگیری مردم محلی	
مشارکت جامعه محلی	فراهم آوردن تجربیات مثبت برای میزبانها، فرصتی برای جوامع بشری، احداث اقامتگاههای بومگردی، تدارک فرصت‌های مناسب برای مردم محلی، به حداکثر رساندن مشارکت مردم محلی در تصمیم‌گیری‌های مربوط به فعالیت‌ها، درگیر کردن جامعه محلی، در نظر گرفتن دیدگاه‌ها و حمایت‌های جامعه محلی	
توانمندسازی جامعه محلی	توانمندسازی جوامع محلی، آموزش ساکنان، لزوم آگاهی جوامع میزبان در بومگردی	
حقوق مردم محلی	رعایت حقوق مردم محلی، احترام و توجه به شأن جوامع محلی	
پایداری اجتماعی	حفظ و پایداری جنبه‌های اجتماعی، کاهش اثرات منفی اجتماعی، منافع اجتماعی ارتقای کیفیت زندگی	
تعادل	برقراری توازن بین منابع طبیعی، جاذبه محلی و گردشگران، تبدیل نقاط پیرامونی به کانون‌های جمعیتی، ایجاد تعادل‌های منطقه‌ای	
عدالت	انتقال سرمایه از مرکز به پیرامون، نوعی توزیع عادلانه پول و ثروت از مرکز به پیرامون، موجب ایجاد نوعی عدالت اجتماعی در توسعه مناطق، عدالت جغرافیایی، توسعه توأم با عدالت اجتماعی، عدالت محوری، کاهش فقر	
سرمایه‌گذاران	تولید مزایای مالی برای بخش خصوصی، درگیر کردن سرمایه‌گذاران	
افزایش تقاضا	ارتقای بازاریابی مقصد، تأثیرات کمتر از نوسانات فصلی، ایجاد انگیزش در گردشگران، افزایش تقاضای گردشگری	اقتصادی
بهره‌وری	حفظ داشته‌های شهری، بومگردان شهری از زیرساخت‌ها و حمل‌ونقل‌های موجود استفاده، ارتقای بهره‌وری	
اشتغال	تبدیل نقاط پیرامونی به کانون اشتغال، اشتغال‌زایی	
اقتصاد محلی	به حداکثر رساندن منافع محلی، تولید مزایای مالی برای ساکنان، بهبود سطح زندگی مردم محلی، پایداری اقتصادی، بهبود رفاه جامعه محلی، کمک به اقتصاد محلی	
تنوع محیط‌زیستی	فرصتی پیش رو برای حفاظت از تنوع محیط‌زیست، تأکید بر طبیعت‌گردی،	
انرژی	صرفه‌جویی در مصرف انرژی مانند فناوری انرژی تجدیدپذیر	
احیاء محیط‌زیست	بازسازی مناطق آسیب‌دیده با کاربردهای جدیدی، احیاء محیط‌زیست، احیاء مناطق طبیعی	
آگاهی محیط‌زیستی	لذت بیشتر از طبیعت شهر، آگاهی بخشی به بومگردان و کارکنان درباره اهمیت محیط‌زیست سالم، تغییر نگرش‌ها و رفتارها نسبت به موضوع حفاظت از منابع، تفسیر و آموزش	
حفاظت از محیط‌زیست	حداکثر نمودن اثرات مثبت، حداقل نمودن اثرات منفی، تطابق با محیط‌زیست در مقصد، کاهش ردپای اکولوژیکی، محافظت از اکوسیستم، حفاظت از میراث طبیعی، عدم آلودگی محیط‌زیست، آثار مثبت در زمینه حفاظت از محیط‌زیست، حفاظت از محیط‌زیست شهری	محیط‌زیستی
مقررات محیط‌زیستی	اجرای بالاترین سطح ممکن ضوابط زیست‌محیطی	
آگاهی محیط‌زیستی	درک ارزش‌های طبیعت شهر، افزایش آگاهی و احترام زیست‌محیطی، ارتقاء درک از طبیعت	
پایداری محیط‌زیستی	برنامه‌ریزی برای توسعه پایدار، پایداری محیطی زیستی، بهره‌مندی از محیط‌زیستی پایدار	
مدیریت محیط‌زیست	ارتقای کیفیت مدیریت محیط‌زیست، اقتصاد محیط‌زیست، ایجاد منافع مستقیم مالی برای حفاظت	

جدول ۳- تعداد و درصد فراوانی مقوله‌های هسته‌ای

Document group	Total
کالبدی	4.2%
مدیریتی	8.5%
فرهنگی	9.2%
اجتماعی	23.9%
اقتصادی	26.1%
محیط زیستی	28.2%
# N = Documents	1 (100.0%)
	1 (100.0%)

نکته بسیار با اهمیت در بومگردی مقوله تفسیر و آموزش هم برای جامعه محلی و هم برای گردشگران است. آموزش علاوه بر اینکه از جنبه شخصی مورد اهمیت بوده از جنبه تحقق پایداری بخصوص در جوامع بزرگ‌تری مانند شهرها بسیار قابل توجه است. این کار با تغییر نگرش‌ها و رفتارها نسبت به موضوع حفاظت از منابع انجام می‌پذیرد. البته توجه به میراث فرهنگی و آداب و رسوم جامعه محلی نیز مورد توجه رویکرد اکوتوریسم می‌باشد. با توجه به علاقه گردشگران برای برقراری ارتباط با جوامع محلی، تأکید بر آن است که مطابق اصول اکوتوریسم این روابط باید محترمانه و در چارچوب مشخصی بوده و سبب آزار و رنجش مردم محلی از برخوردها و رفتارهای گردشگران نشود. به صورت کلی هرگاه فرهنگ و سنت‌های مردم محلی که موجب حفظ محیط‌زیست طبیعی می‌شوند، به درستی در برنامه‌های توسعه گردشگری دیده نشوند و مردم محلی به‌طور فعال، در برنامه‌ریزی و توسعه اکوتوریسم مشارکت نداشته باشند، علاقه مردم بومی به توسعه اکوتوریسم کاهش یافته و حتی بر درآمد آن‌ها از محل توسعه گردشگری نیز تأثیر منفی می‌گذارد.

از نکات قابل توجه دیگر در بومگردی حمایت از اقتصاد محلی می‌باشد. بومگردی می‌تواند درآمد بیشتری را نصیب جامعه محلی نماید زیرا گردشگران بیشتری را به خود جذب می‌کند و معمولاً کمتر تحت تأثیر نوسانات فصلی نسبت به سایر انواع گردشگری است که یقیناً بر اشتغال و درآمد تأثیر می‌گذارد. بومگردی شهری همچنین از نظر بازاریابی مقصد دارای مزایایی بیشتری است. زیرا تعداد گردشگران بالقوه بیشتری را نسبت به بومگردی در مناطق بیرون از شهرها جذب می‌کند. به این دلیل که بسیاری از گردشگران شهری به‌خودی‌خود بومگرد نیستند بلکه بازدیدکننده کلی‌تر از بومگرد بوده و حتی گردشگر مانند افراد محلی که قصد گذران اوقات فراغت در کوتاه‌مدت (کمتر از ۲۴ ساعت) را دارند، محسوب می‌گردند. به‌رحال بومگردی شهری ابزاری برای برنامه‌ریزی جهت رسیدن به پایداری است. بنابراین به نظر می‌رسد از مهم‌ترین مزیت‌های بومگردی شهری این است که قبل از آنکه باعث توسعه داشته‌های شهری شود، منجر به حفظ و ارتقای آن‌ها می‌شود. در این زمینه می‌توان گفت بسیاری از شهروندان و گردشگران که علاقه‌مند به اصول بومگردی بوده و یا حتی در این امر سرمایه‌گذاری نموده‌اند (همانند تأسیس اقامتگاه بومگردی)، فاقد آموزش و یا آگاهی کامل در زمینه مذکور می‌باشند که باعث شده است نتایج مثبت آن را در شهرها دید و یا در صورت سرمایه‌گذاری پس از مدتی انگیزه و امید خود را از دست بدهند.

اما مشکل اساسی در بسط رویکرد بومگردی به گردشگری شهری در بطن تعریف بومگردی که آن را محدود به نواحی طبیعی می‌کند، نهفته است. در این زمینه می‌توان گفت که تمامی نقاط کره زمین به‌نوعی تحت تأثیر انسان قرار گرفته است. در یک‌سوی این طیف شهرها را می‌توان ذکر نمود که دخالت حداکثری انسان را نشان می‌دهد و در سوی دیگر مناطقی را می‌توان مثال زد که کمتر مورد دخالت انسان (به خاطر محدودیت‌ها به‌عنوان مثال کوهستان‌های مرتفع یا مناطق کویری و بیابانی) بوده‌اند. اما به‌رحال در دورافتاده‌ترین مناطق هم به‌نوعی دخالت‌های انسانی دیده می‌شود. در این زمینه می‌توان به اثرات آب‌وهوایی ناشی از فعالیت‌های انسانی در کلیه مناطق کره زمین اشاره نمود. بنابراین ارتباط بین جامعه و طبیعت از ابتدای خلقت بشر وجود داشته و به‌صورت یک نظام کامل است. حتی در بسیاری از فرهنگ‌ها به‌ویژه در فرهنگ چینی، طبیعت و فرهنگ کاملاً مطابق همان اصول باستانی "فلسفه دائوئیستی" در هماهنگی کامل با یکدیگر قرار دارند است. مفهوم چینی سنگتای لیو^۱ مشابه مفهوم غربی بومگردی است اما با تفاوت‌های اساسی مانند نقش طبیعت در ارتقاء سلامت انسان و همچنین نقش هنر و آثار باستانی بشر برای ارتقای طبیعت که یک زاویه دید متفاوت را نشان می‌دهد.

البته در بسیاری از شهرها مناطق طبیعی بسیار جذابی وجود دارد که می‌تواند بستر بسیاری مناسباتی برای فعالیت‌های بومگردی باشد. این موضوع شبیه رعایت اصول اکولوژی شهری است که بر حفظ و گسترش و احیا مناطق طبیعی در

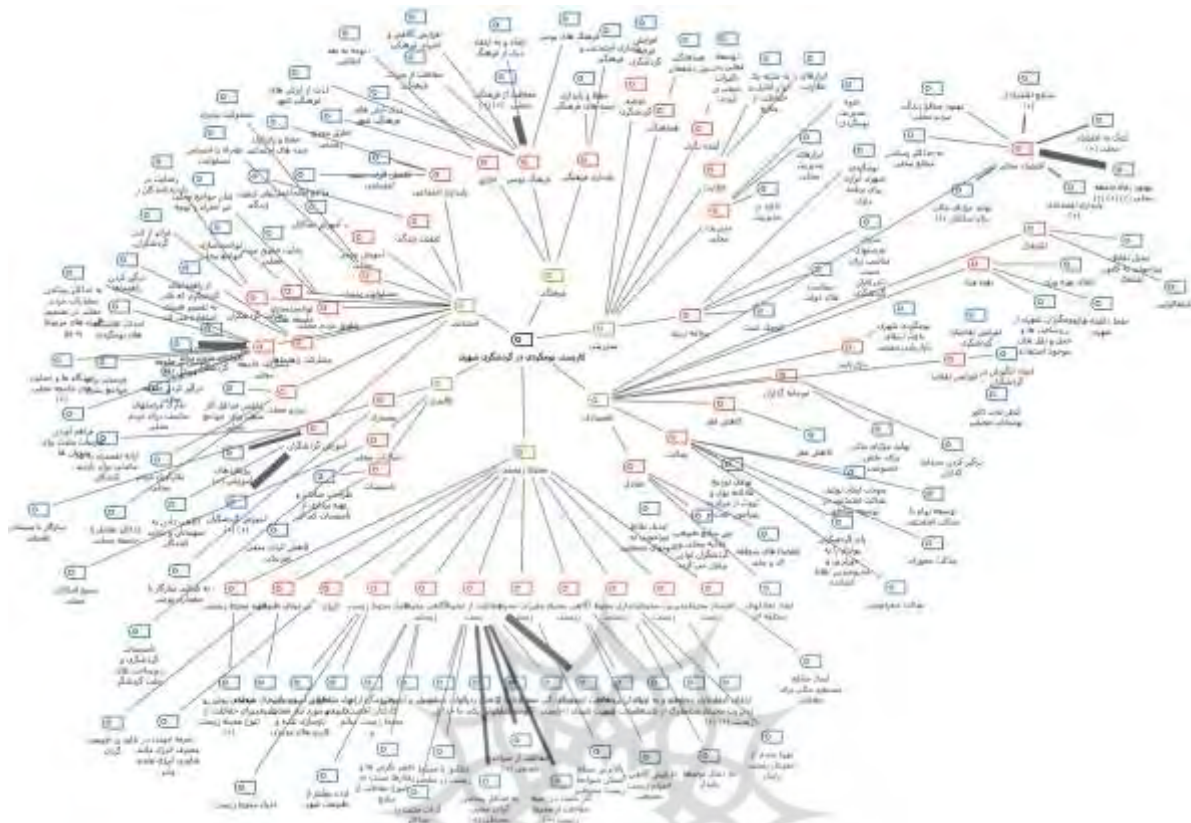
1. shengtai liuyou

شهرها تأکید دارد. در اطراف بسیاری از مناطق طبیعی شهرها، بافت‌های تاریخی وجود دارند که ساکنان آن‌ها دارای فرهنگی بومی و سنتی می‌باشند. همچنین می‌توان از مزارع شهری و پیراشهری نام برد که کمتر تحت تأثیر مداخلات سنگین انسانی قرار گرفته و بیشتر ماهیت روستایی و طبیعی دارند.

بنابراین در رویکرد بومگردی شهری اینکه منطقه‌ای بکر و خالی از وجود انسان باشد تا آن را به‌منزله یک محیط طبیعی شناسایی کنیم، شاخص درستی نیست و محیط طبیعی چیزی فراتر از حضور یا نبود انسان در آن است (مانند مناطق روستایی در دل طبیعت) و این در حالی است که می‌دانیم طبیعت در دل شهر نیز جریان و وجود دارد. اما همان‌طور که قبلاً نیز گفته شد، اثرات اقتصادی گردشگری یکی از مهم‌ترین مباحث در این زمینه را تشکیل می‌دهد. بنابراین بومگردی نیز اگر می‌خواهد به‌عنوان رویکردی اساسی مطرح باشد، باید بتواند انتظارات اقتصادی ذینفعان را برآورده نماید. از مهم‌ترین ذینفعان در حوزه گردشگری، مردم محلی هستند که یکی از راه‌های مناسب جهت بهره‌مندی اقتصادی از بومگردی، احداث اقامتگاه‌های بومگردی توسط آن‌ها می‌باشد. به‌صورت کلی کسب‌وکارهای حوزه بومگردی شامل مواردی است که به‌صورت مستقیم با بومگردها تعامل دارند و واسطه تجربه بومگردی آن‌ها از مرحله برنامه‌ریزی تا انتها هستند. مفهوم اکولوژ بر اساس تطابق با محیط‌زیست در مقصد و به حداقل رساندن اثرات مخرب محیطی تعریف می‌شود.

اقامتگاه‌های بومگردی معمولاً در نزدیکی یک منطقه طبیعی قرار دارند و از سیستم‌هایی استفاده می‌کند که محیط‌زیست را آلوده نمی‌کند. این اقامتگاه‌ها باید از راهنماهای گردشگری که قادر به تفسیر هستند استفاده نمایند و به بومگردان و کارکنان اهمیت محیط‌زیست سالم و نحوه لذت بردن از منطقه بدون تأثیر منفی را گوشزد کنند و به‌صورت کلی باید به اقتصاد محلی کمک کنند.

بر این مبنا، اقامتگاه‌های بوم گردی، اقامتگاه‌هایی هستند که در محیط‌های طبیعی با رعایت بالاترین سطح ممکن ضوابط زیست‌محیطی و به شکلی سازگار با معماری بومی و سیمای طبیعی منطقه احداث شده و ضمن حداکثر تعامل با جامعه محلی، زمینه حضور و اقامت بومگردان را با کیفیتی قابل قبول و تعریف شده در محیط‌های طبیعی فراهم می‌نمایند. با توجه اینکه بسیاری از شهرها دارای مناطق طبیعی هستند و همچنین بسیاری از شهرها دارای هویت و بافت روستایی بوده و در کنار آن بسیاری از شهرها دارای محلات روستایی هستند که در حقیقت روستاهای ملحق شده به شهرها محسوب می‌شوند، می‌توان این اقامتگاه‌ها را در این نواحی تأسیس نمود. بسیاری از این نواحی دارای ساکنین بومی می‌باشد که فرهنگ و آداب خاص خود را داشته و در کنار جاذبه‌های طبیعی می‌توان از جاذبه‌های انسانی آن‌ها نیز نام برد.

شکل ۴- موارد کاربرست بومگردی در گردشگری شهری با استفاده از نرم افزار مکس کیودا

نتیجه گیری

بومگردی به عنوان رویکردی که می تواند باعث توسعه پایدار گردد، مورد توجه قرار گرفته است. این واقعیت را باید پذیرفت که در گردشگری توجه به جنبه اقتصادی و منافع حاصل از آن همواره مورد تأکید بیشتری قرار گرفته است که البته ذات سرمایه داری نیز در بهره‌وری، سود و منفعت حداکثری می باشد. از این رو گردشگری به عنوان یک صنعت، دارای پیامدهای منفی بوده که دیگر نمی توان آن را بخشی بدون تأثیرات مخرب محیط‌زیستی دانست. با توجه به این تفسیر لازم است رویکردی بر مبنای توسعه پایدار بر همه بخش‌ها و جنبه‌های گردشگری حاکم گردد که بتواند اثرات مثبت را حداکثر و اثرات منفی را حداقل نماید. یکی از انواع گردشگری که اتفاقاً مبدأ و همچنین مقصد اصلی گردشگران نیز می باشد، گردشگری شهری است. شهرها به علت حداکثر بودن اثرات گردشگری بر آن‌ها همواره در کانون توجه و بررسی اندیشمندان مربوطه قرار گرفته است. به نظر می‌رسد اثرات مثبت گردشگری در جنبه‌های اقتصادی، اجتماعی، محیط‌زیستی و فرهنگی در شهرها نیز قابل تأمل بوده و لازم است رویکردی اتخاذ شود که توسعه گردشگری را پایدار نماید نه اینکه صرفاً گردشگرانی وجود داشته باشند و گردشگری با حالتی ناپایدار فعلاً ادامه یابد. این رویکرد بومگردی می باشد که با توجه به اصول اساسی آن که درباره آن‌ها بحث شد می‌تواند آمال گردشگری با حداقل اثرات منفی را برآورده نماید. در این بین شاید مهم‌ترین مشکل در بسط رویکرد بومگردی به حوزه گردشگری شهری، همان مفهوم طبیعت و طبیعی بودن است که چالشی نظری بین متخصصان ایجاد کرده است. به نظر می‌رسد با توجه به اثرات منفی گردشگری بر شهرها باید نگاهی تساهلی در به‌کارگیری بومگردی داشته باشیم و دید سلبی را کنار بگذاریم. زیرا منافع داشتن رویکرد بومگردی آن قدر است که می‌توان برخی اصول را در حداقل میزان خود مورد پذیرش قرار داد. در این مورد می‌توان به چالش نظری مفهوم طبیعت نیز اشاره نمود که شاید مفهوم طبیعت به‌عنوان فضایی بدون انسان و

دخالت‌های او وجود نداشته باشد. بنابراین هر نقطه‌ای از زمین به صورت طیفی از شدت خیلی کم تا خیلی زیاد از دخالت‌های انسان قابل بررسی است. از دیگر سو چنانچه شهرها را طبیعی با دخالت حداکثری انسان بنامیم، باز هم در شهرها مناطق طبیعی وجود دارند که دخالت انسانی در آن‌ها حداقل بوده و در این باره مثال‌هایی مانند تالاب عینک در شهر رشت یا سواحل شهرهای شمالی مانند فریدون‌کنار وجود دارند. از سوی دیگر وجود مزارع شهری نیز به‌عنوان عرصه‌های طبیعی‌تر در میان و مناطق پیراشهری بسیاری از شهرها وجود دارند. همچنین ماهیت روستایی بودن اغلب شهرهای ایران که صرفاً بر اساس تصمیمات سیاسی و نه بر مبنای کارکرد اساسی شهری به شهر تبدیل شده‌اند، استفاده از مفهوم بومگردی را در این عرصه‌ها منطقی جلوه می‌دهد. البته نکته حائز اهمیت در این میان توجه به رعایت اصول بومگردی به صورت عملی می‌باشد نه اینکه صرفاً شعاری عمل شود و تنها برای بازاریابی و کسب وجهه از آن استفاده گردد. متأسفانه در سال‌های اخیر بومگردی به‌عنوان برچسبی جذاب برای بسیاری از شرکت‌ها و توره‌های گردشگری تبدیل شده است و این در حالی است که اساسی‌ترین اصول بومگردی مانند حفاظت از محیط‌زیست در آن‌ها رعایت نمی‌شود. در این باره می‌توان به توره‌های که با برچسب بومگردی اقدام به کوهنوردی به کوه‌های همچون دماوند می‌نمایند و زباله‌های پلاستیکی خود را در آنجا رها می‌کنند، اشاره نمود. این مثال در گردشگری شهری هم مصداق دارد. چنانچه بخواهیم بومگردی را در شهرها داشته باشیم باید اصول آن‌ها را رعایت نمایم که حداقل آن محیط‌زیست است. مثلاً می‌توان برای کاهش آلودگی هوا استفاده از حمل‌ونقل عمومی یا پیاده‌روی را برای گردشگران ترویج نمود.

با توجه به مباحث ذکر شده باید این نکته را پذیرفت که بومگردی بجای اینکه یکی از انواع گردشگری باشد، باید به‌عنوان وجه متعالی گردشگری با شناسه رویکرد مورد توجه قرار گیرد که بر همه انواع گردشگری قابلیت بسط دادن دارد. پذیرش این موضوع به ما کمک می‌کند در راه رسیدن به توسعه، به شکل پایدارتری عمل نمایم و در عین استفاده و لذت از جاذبه‌های گردشگری، آن‌ها را برای آیندگان نیز حفظ نمایم.

منابع

- رحمانی، نیره؛ پورکریمی، جواد؛ دیالمه، نیکو؛ خنیفر، حسین. (۱۳۹۷). *مروری سیستماتیک بر رهبری حکمت‌محور: یک مطالعه فراترکیب*. فصلنامه مدیریت سازمان‌های دولتی، شماره ۱، ۴۰-۲۷.
- شمس، شهاب‌الدین؛ حسینی، ابوالحسن؛ خورشیدیان، رادمان. (۱۳۹۵). *تحلیل و ارزیابی کاربرد روش تحلیل سلسله-مراتبی فازی در اولویت‌بندی سناریوهای توسعه گردشگری روستایی (مطالعه موردی: استان مازندران)*. مجله برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری، ۵(۱۸)، ۱۵۸-۱۷۸.
- قالیباف، محمدباقر؛ شعبانی فرد، محمد. (۱۳۹۰). *ارزیابی و اولویت‌بندی جاذبه‌های گردشگری برای توسعه گردشگری شهری بر اساس مدل‌های تصمیم‌گیری چند متغیره (مطالعه موردی: شهر سنندج)*. فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، شماره ۲۶، ۱۷۳-۱۹۸.
- قنبری، سیروس؛ دهقان، محمدحسین؛ میرکی اناری، حسین. (۱۳۹۴). *عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی در گردشگری روستایی*. مطالعات مدیریت گردشگری، ۳۲، ۱-۲۰.
- کمالی، یحیی. (۱۳۹۶). *روش‌شناسی فراترکیب و کاربرد آن در سیاست‌گذاری عمومی*. فصلنامه سیاست، ۴۷(۳)، ۷۳۶-۷۲۱. [10.22059/jpq.2017.62861](https://doi.org/10.22059/jpq.2017.62861)
- مافی، عزت‌الله؛ سقایی، مهدی. (۱۳۸۳). *مدل ترکیبی برای توسعه فضایی گردشگری روستایی مطالعه موردی: منطقه ترکمن صحرا*. فصلنامه جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای، شماره ۳، ۱۶۵-۱۸۷.
- منیان، امیر؛ رونقی، محمد حسین. (۱۳۹۴). *ارائه چارچوب جامع پیاده‌سازی بازاریابی اینترنتی با استفاده از روش فراترکیب*. فصلنامه مدیریت بازرگانی، ۷(۴)، ۹۰۱-۹۲. Doi:10.22059/jibm.2015.570

- Kry, S., Sasaki, N., Datta, A., Abe, I., Ken, S., Tsusaka, T. (2020). *Assessment of the changing levels of livelihood assets in the Kampong Phluk community with implications for community-based ecotourism*. *Tourism Management Perspectives*. 34. 100664. [10.1016/j.tmp.2020.100664](https://doi.org/10.1016/j.tmp.2020.100664).
- Lawton, L. J., & Weaver, D. B. (2001). Modified spaces. In D. B. Weaver (Ed.), *The encyclopedia of ecotourism* (pp. 73–92). Oxon, UK New York, NY: CABI Pub.
- Maas, J., Verheijl, R.A., Groenewegenl, P., de Vries, S., Spreeuwenberg, P. (2006). *Green space, urbanity, and health: how strong is the relation?*. *J Epidemiol Community Health* 2006, 60(6), pp587-592, doi:[10.1136/jech.2005.043125](https://doi.org/10.1136/jech.2005.043125).
- Mehta, H., Báez, A. L., & O'Loughlin, P. (Eds.). (2002). *International ecolodge guidelines*. North Bennington, VT, USA: The Ecotourism Society.
- Mic, M., & Eagles, P. (2018). *Cooperative branding for mid-range ecolodges: Costa Rica case study*. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*. 25. [10.1016/j.jort.2017.12.001](https://doi.org/10.1016/j.jort.2017.12.001).
- Okech, R. N. (2009). *Developing urban ecotourism in Kenyan cities: A sustainable approach*. *Journal of Ecology and Natural Environment* Vol. 1(1), pp. 001-006.
- Okech, R.n. (2009). *Developing urban ecotourism in Kenyan cities: A sustainable approach*. *Journal of Ecology and Natural Environment* Vol. 1(1), pp. 001-006.
- Orams, M. (1997). *The effectiveness of environmental education: Can we turn tourists into 'ecotourists'?*. *Progress in Tourism and Hospitality Research* 3, 295–306.
- Planeta. (2004). *Urban Ecotourism Declaration*. Retrieved december 16, 2013, from <http://www.planeta.com/ecotravel/tour/urbandeclaration.html>.
- Pornprasit, P., & Rurkkhum, S. (2019). *Performance evaluation of community-based ecotourism: A case study in Satun province*. Thailand. *Journal of Ecotourism*, 18, 42–59.
- Quezada-Sarmiento, P.A., Macas-Romero, J.D., Román, C., & Martin, J.C. (2018). *A body of knowledge representation model of ecotourism products in southeastern Ecuador*. *Heliyon*, 4.
- Rezvani, M. (2007). *Development of rural tourism with a sustainable tourism approach*. Tehran University Press.
- Ricklefs, R. E. (2001). *The Economy of Nature*. fifth edition. W. H. Freeman and Company, New York.
- Roseland, M. (1997). *Dimensions of the eco-city*. *Cities*, 14(4), 197-202.
- Sabbaghi, H. R., & Tabibian, M. (2015). *Definition Expression on the Concept of Urban Ecotourism through Theoretical Review of Related Challenges*. *Journal of Environmental Studies*, 41(1), 257-273. (in Persian)
- Serra, G. (2007). *Ecotourism in the PALMYRA Desert*. SYRIA A Feasibility Study.
- Sriarkarin, S., & Lee, C. H. (2018). *Integrating multiple attributes for sustainable development in a national park*. *Tourism Management Perspectives*, 28, 113-125.
- Taghvaie, M., & Safarabadi, A. (2011). *The role of urban management in achieving sustainable development of urban tourism in the city of Kermanshah*. *Journal of Arid Regions Geographic Studies*, 2(4), 35-52. (in Persian)
- TIES. (The International Ecotourism Society). (2015). The definition (Online). Available :<http://www.ecotourism.org/what-is-ecotourism>.
- Urban Ecotourism Declaration. Retrieved 18.05.06, <http://www.planeta.com/ecotravel/tour/urbandeclaration.html>.
- Weaver, D.B. (2008). *Ecotourism, Milton*. Queensland: Wiley Australia.
- Weaver, D., & Lawton, L. (2007). *Twenty Years On: The State of Contemporary Ecotourism Research*. *Tourism Management*. Volume 28, Issue 5, 1168-1179.
- Worldwide Ecolodges. (2017). *Ecolodge Types and Definitions*. Available from (<http://worldwideecolodges.com/wp/ecolodge-exp-2>).(Accessed 2020).
- Wu, Y., Wang, H., & Ho, Y. (2010). *Urban ecotourism: Defining and assessing dimensions using fuzzy number construction*. *Tourism Management*, vol. 31(6), 739-743.

- Yoon, Y., Gursoy, D., & Chen, J. (2011). *An investigation of the relationship between tourism impacts and host communities' characteristics*. An International Journal of Tourism and Hospitality Research, 29-44.
- Kusler, J. A. (1991). *Ecotourism and resource conservation: Introduction to issues*. Ecotourism and resource conservation: A collection of papers, 1, 2-89.
- Lindberg, K. (1991). *Policies for maximizing nature tourism's ecological and economic benefits* (pp. 20-21). Washington, DC: World Resources Institute.

